

פרשת מטות – וְהָסַר כַּעַס מִלִּבְךָ

נאמר בפרשה: "וַיִּקְצַף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחַיִּל שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצִּבְיָה הַמִּלְחָמָה, וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה: הַחַיִּיתֶם כֹּל נִקְבָה! הֵן הִנֵּה הָיוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר בְּלַעַם לְמַסָּר מֵעַל בְּה' עַל דְּבַר פְּעוּר וְנָתְהִי הַמַּגֵּפָה בְּעֵדַת ה'" (לא יד-טז). משה כעס על החיילים שחזרו ממלחמת מדין על שהם השאירו בחיים נשים מדייניות. מיד אחרי כן כתוב: "וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אֲנָשֵׁי הַצִּבְיָה הַבָּאִים לְמִלְחָמָה: זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" (לא כא). אלעזר הכהן לימד את העם הלכות הגעלת כלים.

ומדוע לימד זאת אלעזר ולא משה? ענה על כך האמורא ר' שמעון בן לקיש (מסכת פסחים סו:): "כל אדם שכועס – אם חכם הוא, חכמתו מסתלקת ממנו; אם נביא הוא, נבואתו מסתלקת ממנו". אם חכם הוא חכמתו מסתלקת – זה נלמד ממשה ששכח את הלכות הגעלת כלים, ואלעזר היה צריך ללמד את ההלכות במקומו. מפרשה זו למדו רבותינו יסוד חשוב על ההשלכות השליליות של הכעס: על אף שכעסו של משה רבנו היה מוצדק – שהרי העם נכשל על ידי בנות מדין, ומתו במגפה עשרים וארבעה אלף מבני ישראל, ועכשיו הביאו את הנשים האלה אל המחנה – בכל זאת מחמת הכעס שלו נשכחו ממנו הלכות הגעלת כלים. וכך למדו באבות דרבי נתן (א ד) קל וחומר: ומה משה רבנו חכם שבחכמים, גדול שבגדולים, אב לנביאים, בשעה שכעס שכח, אנו על אחת כמה וכמה, שאם נכעס נשכח. מכאן שיהיה אדם מתון בדבריו ולא מקפיד.

סוף דבריו של ר' שמעון בן לקיש: אם נביא כועס – נבואתו מסתלקת ממנו. הוא לומד זאת מאלישע הנביא שכעס על יהורם מלך ישראל, ובגלל זה הסתלקה ממנו רוח הקודש (ספר מלכים ב ב יג). גם כעסו של אלישע על יהורם היה מוצדק – שהרי הכתוב מעיד על יהורם שעשה הרע בעיני ה' (מלכים ב ב ב) – ואף על פי כן הסתלקה רוח הקודש מאלישע, והיה צריך להביא לו מנגן כדי שיירגע מכעסו ותחזור אליו רוח הקודש: "וַיְהִי כַּנְגִן הַמְנַגֵּן, וְנָתְהִי עָלָיו יַד ה'" (שם טו).

והוסיף רבי מני בר פטיש ללמד (פסחים סו:), שכל הכועס – אפילו אם פסקו עליו גדולה מהשמים – הוא לא יקבל את הכבוד שיועד לו. דבר זה נלמד מהמסופר בספר שמואל (א טז) ששמואל הנביא נשלח למשפחת ישי למשוח את אחד מבניו למלך. הוא ראה את אליאב ואמר "זה המלך". מיד נתגלה הקב"ה אל שמואל, ואמר לו שאליאב לא ראוי להיות המלך, ופירש רש"י (שמואל א טז ז): לפי שכעסו הוא, כמו שנאמר: "וַיִּסַּח אֶף אֲלֵיָאֵב בְּדוֹד" (שמואל א יז כח).

וכך כתב הרמב"ן באיגרת ששלח לבנו: תתנהג תמיד לדבר כל דבר בנחת, לכל אדם ובכל עת, ובזה תינצל מן הכעס, שהיא מידה רעה להחטיא בני אדם, שנאמר: "וְהָסַר כַּעַס מִלִּבְךָ, וְהִעֲבַר רָעָה מִפִּיִּךָ" (קהלת יא י).